

Літературознавча термінологія у працях Феофана Прокоповича

Видатний політичний та церковно – суспільний діяч , соратник Петра I , Ф. Прокопович (1681 – 1736) писав про питання філософії , історії , права, по теорії поезії та красномовства , педагогіки і ,навіть, по математиці.

У Києво – Могилянській академії Ф. Прокопович читав курси поетики (1705 р.) та риторики (1708 р.) . До викладання на курсах Феофаном Прокоповичем була підготовлена стаття “ De poetica “ , праця написана , за вимогами того часу , латинською мовою . До написання праці вченого спонукало те , що в стильовому спектрі української літератури 18-го століття домінували барви бароко . Свою наукову працю Ф. Прокопович написав керуючись класичними естетичними засадами . У статті нараховується більш ніж 50 літературознавчих термінів , дається їх тлумачення та наводяться приклади . Треба зауважити , що переважна більшість термінів вживається у сучасному літературознавстві в тому ж значенні , як і рекомендував вчений у своїй праці , майже не набувши змін . Це такі терміни як : “poetam” – поет , “роета” – поема , “poesi heroica” – героїчна поезія , “styli” – стиль , “synonymia” – синонімія , “parodia” – пародія , “elegia” – елегія , “prosodia” – просодія , “poesi dramatica” – драматична поезія, “epopeia” – епопея, “hexametri” – гекзаметр , “pathos” – пафос , “tragoedia” – трагедія , “comoedia” – комедія, “tragico - comoedia ” – трагікомедія, “satyrica” – сатира , “lyrica” – лірика , “epigrammatica” – епіграма, “epitaphio” – епітафія.

Власне літературою Феофан Прокопович займався лише у час дозвілля , але його літературна спадщина – значний і важливий етап в історії української літератури . Його трагедокомедія “ Володимир “ – безперечно найкраща з тих , які дійшли до нас , шкільних драм . Сам автор трагедокомедії говорив про неї як “ ... о малой и немногой писанийце в память Петра Великого , императора и самодержца Всероссийского “ . [Софронова Л.А. - 148]. Академік Лихачов Д.С. , який досліджував літературну спадщину Прокоповича , писав , що “ ... пьеса « Владимир» была драматическим панегириком . Она открывала значительный по объёму список посвящённых Петру сочинений Феофана . “[Лихачёв Д.С. - 155]. У творі виявлено 8 літературознавчих термінів . Це “поет” , “проповѣдь” , “проповѣдует” , “повѣствует” , “повѣсть” . “ Повѣсть” вживається як назва літературного твору , наприклад “ ... повѣсть о обращении к Христу равноапостольного князя нашего Владимира”. “[Прокопович Ф. - 152]. Дуже поширеним є термін “ пѣснь “ , “ пѣсны “ , це і “ пѣснь волшебная “ : “ ... поет пѣснь волшебную , глася духов на помощь” [Прокопович Ф. - 150]. І “ пѣсны сладкиє “ наприклад “ ... сладкиє пѣти пѣсны “ [Прокопович Ф. - 170]. Можна сказати , що літературознавчий термін “ пролог “ теж вживається як назва літературного твору , наприклад “ Пролог к слышателю” [Прокопович Ф. - 152]. , як назва твору вживається і термін “ послание “ . Використовує

автор і такий термін як “ красномовство “ , наприклад “ Искусен в учении , красномовством славен “[Прокопович Ф. - 176]. Всі ці терміни вживаються в сучасному літературознавстві без суттєвих змін . Варто погодитися з думкою Лихачова Д.С. , який вважав , що “ трагедокомедия Феофана Прокоповича продолжила одну из главных тем древнерусской литературы , идущую от “ Слова о законе и благодати” Илариона через исторические и агиографические сочинения “[Лихачёв Д.С. - 155].

Історичній Полтавській битві присвячено один із кращих поетичних творів Феофана Прокоповича – оду “ Епінікіон сієсть пьсьнь побьдная о тоєйжде преславной побьдь “ (1709 р.) , в якій висловлено радість з приводу перемоги над супостатом. Літературознавчих термінів у творі небагато , лише 5 . Це “єпінікіон” , якому автор тут же сам дає пояснення ; “псьни” ; “ повьсть” , наприклад : “ ... было , яко в повьстех славимого зьло” [Прокопович Ф. - 213] ; “рифмотворчєскій” , наприклад : “ Органь рифмотворчєскій воспьти “[Прокопович Ф. - 209].

У віршах Ф. Прокоповича , а також у його урочистих промовах на честь подій у житті держави , зафіксовано 50 літературознавчих термінів , багато термінів неодноразово повторюються . Найчастіше вживаються такі терміни, як “ сатира” , “псьнь” , “поють” , повьствованиє” , “ предания” , наприклад “... да бы суєтная предания исторгали” [Прокопович Ф. - 139] , “ риторство” , “притчи” , “изречєния” , “ свящєное писаниє” , “ царские истории “ , наприклад “ Много о сєм учит нас свящєное писаниє , наипачє же в царских историях , где в повьствовании жития царей” [Прокопович Ф. - 138] , “ витийское искусство” , так говорить Ф. Прокопович про здібності Петра І писати вірші , промови , виступи .

Літературна і наукова спадщини Феофана Прокоповича велика і різноманітна . Вчений увійшов нею в історію нашого письменства як безпосередній предтеча національно – просвітнього напрямку .

ЛІТЕРАТУРА :

1. Гудзий Н.К. Традиции литературы Киевской Руси в старинной украинской и белорусской литературе . Славянские литературы. 5 съезд славистов. М. 1963. с. 211
2. Єфремов С. Історія українського письменства . Київ.1995.с 685.
3. Лихачёв Д.С. Русские летописи и их культурно– историческое значение . М.Л. 1947. с. 386.
4. Прокопович Ф. Твори . М.Л. 1961. С.499.
5. Софронова Л.А. Трегедокомедия Ф. Прокоповича «Владимир» журнал «Русская литература» . 1989. №3. Наука. Ленинградское отделение. С. 255.